

ROWAN HOOPER

ΠΩΣ ΝΑ ΞΟΔΕΨΕΙΣ
ΕΝΑ ΤΡΙΣΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΟ ΔΟΛΑΡΙΑ

μετάφραση
Χριστόδουλος Λιθαρής

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΙΟΠΤΡΑ

Για τη μητέρα μου, Μέρι

Περιεχόμενα

Εισαγωγή: Το Σχέδιο του Ενός Τρισεκατομμυρίου Δολαρίων	11
1 Η ανθρωπότητα στο επόμενο σκαλοπάτι	19
2 Θεραπεύουμε όλες τις ασθένειες	45
3 Εμπρός για μηδέν άνθρακα	85
4 Σώζουμε τη ζωή στη Γη	129
5 Εγκατάσταση εκτός πλανήτη	173
6 Να βρούμε μερικούς εξωγήινους	207
7 Επανασχεδιάζουμε τον πλανήτη μας	243
8 Κάνουμε τον κόσμο χορτοφάγο	295
9 Ανακαλύπτουμε μια νέα πραγματικότητα	335
10 Δεύτερη γένεση	367
Επίλογος: Πού να τα ξοδέψουμε	405
Πηγές φωτογραφιών	415
Ευχαριστίες	419
Σημειώσεις του συγγραφέα	423

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το σχέδιο του ενός τρισεκατομμυρίου δολαρίων

Ξέρετε εκείνο το όνειρο όπου ξαφνικά πέφτει στα χέρια σας μια αμύθητη περιουσία; Με την οποία θα μπορούσατε να αγοράσετε ένα κάστρο ή ένα απομονωμένο τροπικό νησί, να βοηθήσετε όλους τους φίλους σας, να κάνετε κάτι καλό στον κόσμο. Όμως τι θα συνέβαινε αν το ποσό ήταν πραγματικά απίστευτο; Αν είχατε *ένα τρισεκατομμύριο δολάρια* να ξοδέψετε και έναν χρόνο για να το κάνετε; Και αν οι κανόνες του παιχνιδιού όριζαν ότι έπρεπε να το κάνετε για τον κόσμο; Να κάνετε κάτι πραγματικά σημαντικό για τις ζωές των ανθρώπων ή για την υγεία του πλανήτη ή για την πρόοδο της επιστήμης;

Ένα τρισεκατομμύριο δολάρια – δηλαδή *χίλια δισεκατομμύρια* δολάρια – είναι ένα εξωφρενικά μεγάλο χρηματικό ποσό και, ταυτόχρονα, όπως έχει η κατάσταση, τίποτα σπουδαίο. Είναι, συν πλην, το 1% του παγκόσμιου ΑΕΠ. Είναι όσα ξοδεύουν σε ενάμιση χρόνο οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής για τον στρατό τους – ή και σε μικρότερο διάστημα, αν υπάρχει κάποιος μεγάλος πόλεμος. Είναι ένα ποσό που εύκολα μπορεί να προκύψει με τα ταχυδακτυλουργικά της ποσοτικής χαλάρωσης, που επισήμως είναι η μαζική αγορά κυβερνητικών ομολόγων,

αλλά στην πραγματικότητα έχει μια ύποπτη ομοιότητα με την αυτόματη δημιουργία χρήματος. Μετά την οικονομική κρίση του 2008, μόνο στις ΗΠΑ συγκεντρώθηκαν περισσότερα από 4,5 τρισεκατομμύρια δολάρια μέσω ποσοτικής χαλάρωσης.¹ Όλες οι μεγάλες οικονομίες του πλανήτη δημιούργησαν δικά τους χρήματα με αυτόν τον θολό τρόπο.

Και δεν έχουν μόνο οι κυβερνήσεις τόσα χρήματα. Δύο από τις μεγαλύτερες εταιρείες του κόσμου, η Μάικροσοφτ και η Άμαζον, έχουν αξία η καθεμία άνω του ενός τρισεκατομμυρίου δολαρίων· οι μετοχές της Apple αποτιμώνται στα δύο τρισεκατομμύρια. Το αφεντικό της Άμαζον, ο Τζεφ Μπέζος, έχει προσωπική περιουσία περίπου 190 δισεκατομμυρίων, και θα μπορούσε να γίνει τρισεκατομμυριούχος –ο πρώτος στον κόσμο– μέχρι το 2026, ενώ το πλουσιότερο 1% του κόσμου διαθέτει το συγκλονιστικό ποσό των 162 τρισεκατομμυρίων. Το 45% του παγκόσμιου πλούτου.²

Υπάρχουν πολλά χρήματα, που λιμνάζουν. Στις αρχές του 2020 οι εταιρείες επενδύσεων ιδιωτικών κεφαλαίων είχαν 1,45 τρισεκατομμύρια δολάρια ως «στεγνό μπαρουτί» όπως το αποκαλούν – εμείς οι υπόλοιποι το λέμε «ρευστό»: στοίβες χρήματα που περιμένουν να επενδυθούν.³ Φανταστείτε απλώς τι θα μπορούσατε να κάνετε με αυτά. Μόνο κάτι λίγα αν είχατε – ένα ψωροτρισεκατομμύριο δολάρια. Θα μπορούσατε να στείλετε εξερευνητικά οχήματα στα πέρατα του ηλιακού συστήματος. Θα μπορούσατε να εξαλείψετε την ελονοσία – κι όχι μόνο, θα μπορούσατε να θεραπεύσετε όλες τις ασθένειες. Θα μπορούσατε να φτιάξετε μία μόνιμη βάση στη Σελήνη. Θα μπορούσατε να οργανώσετε μια διαστρική αποστολή. Θα

μπορούσατε να κατασκευάσετε έναν τεράστιο επιταχυντή σωματιδίων για να εξερευνήσετε τη φύση της πραγματικότητας με τρόπο που δεν έχει ξαναγίνει. Θα μπορούσατε να καταπολεμήσετε την παγκόσμια φτώχεια. Θα μπορούσατε να κατασκευάσετε καινούρια είδη κβαντικών υπολογιστών και να αναπτύξετε περαιτέρω την τεχνητή νοημοσύνη. Θα μπορούσατε να προσπαθήσετε να επιμηκύνετε την ανθρώπινη ζωή. Από την άλλη πλευρά, ίσως προσπαθούσατε να κάνετε τον κόσμο να περάσει στη χρήση ανανεώσιμων μορφών ενέργειας. Θα μπορούσατε να αγοράσετε και να συντηρήσετε τα τροπικά δάση. Θα μπορούσατε να προσπαθήσετε να σώσετε τα απειλούμενα είδη. Θα μπορούσατε να ξαναπαγώσετε την Αρκτική, που λιώνει. Θα μπορούσατε να μειώσετε το ποσοστό διοξειδίου του άνθρακα (CO₂) στην ατμόσφαιρα. Θα μπορούσατε να ξεκινήσετε μια καινούρια, βιώσιμη αγροτική επανάσταση. Θα μπορούσατε ακόμα και να δημιουργήσετε μια καινούρια μορφή ζωής.

Αν μοιάζει να παραληρώ, θα σας πω μόνο ότι αυτές οι ιδέες είναι σχέδια τα οποία σκέφτονται οι επιστήμονες ή εργάζονται ήδη πάνω σε αυτά, αλλά την υλοποίησή τους παρεμποδίζει η έλλειψη πόρων. Ο κόσμος είναι γεμάτος θαυμαστές ευκαιρίες, που στη συντριπτική πλειονότητά τους δεν μπαίνουν ποτέ σε εφαρμογή. Προκλήσεις, που τελικά επιχειρείται να γίνουν πράξη ή καταλήγουν σε αποτυχία ή προχωρούν νωθρά και εξοργιστικά αργά. Και τα προβλήματα του κόσμου, που τα περισσότερα τα δημιουργήσαμε εμείς, κοστίζουν τόσο ακριβά για να τα λύσουμε, που τα αφήνουμε να κακοφορμίζουν ή τα φορτώνουμε στο μέλλον για να ασχοληθεί κάποιος άλλος.

Η κλιματική αλλαγή είναι το πιο προφανές. Πολλές από τις ευκαιρίες που πάμε να αξιοποιήσουμε ναυαγούν, επειδή λείπει η χρηματοδότηση ή η πολιτική και κοινωνική βούληση για να προχωρήσουν. Είναι από τις πιο μεγαλειώδεις, τολμηρές και μεγαλοφυείς ιδέες που έχει συλλάβει ποτέ ο άνθρωπος, η αναμέτρησή του με τις μεγαλύτερες προκλήσεις. Με ένα τρισεκατομμύριο δολάρια θα μπορούσατε να κάνετε αυτές τις ιδέες πράξη. Αν μη τι άλλο, θα διασκεδάζατε προσπαθώντας. Αυτή ήταν η οπτική γωνία μου όταν ξεκίνησα να γράφω.

Και τότε χτύπησε ο κορονοϊός.

Ξαφνικά, όπως συνέβη μετά το 2008, τα λεφτά βρέθηκαν. Τον Μάρτιο του 2020 το Κογκρέσο των ΗΠΑ ενέκρινε μια δέσμη οικονομικών κινήτρων ύψους 2,2 τρισεκατομμυρίων δολαρίων, με στόχο την εξομάλυνση της επίδρασης του κορονοϊού· άλλα δύο τρισεκατομμύρια δολάρια τελικά δόθηκαν ως δάνεια ή δημιουργήθηκαν στη συνέχεια του έτους. Περίπου το ίδιο διάστημα, οι ηγέτες των χωρών της G20 συμφώνησαν στη λήψη μέτρων δημοσιονομικής πολιτικής, ύψους πέντε τρισεκατομμυρίων δολαρίων. Η Ευρωπαϊκή Ένωση ενέκρινε ένα πακέτο οικονομικής διάσωσης ενός τρισεκατομμυρίου ευρώ. Τον Ιούνιο του 2020, η Διεθνής Υπηρεσία Ενέργειας (International Energy Agency, IEA) εκτίμησε ότι χώρες σε όλο τον κόσμο θα δαπανούσαν εννέα τρισεκατομμύρια δολάρια μέσα σε μερικούς μήνες για να ενισχύσουν τις οικονομίες τους μετά την πανδημία· μια άλλη εκτίμηση ανέβαζε αυτό το ποσό στα δώδεκα τρισεκατομμύρια δολάρια.⁴ Το 2020, σε παγκόσμιο επίπεδο, πάνω από έξι τρισεκατομμύρια δολάρια δημιουργήθηκαν μέσω της ποσοτικής χαλάρωσης.⁵

Αυτή τη στιγμή δεκάδες τρισεκατομμύρια δολάρια, με τη μορφή πακέτων οικονομικής στήριξης, κατακερματίζονται, κατανέμονται, διοχετεύονται προς διάφορες κατευθύνσεις. Τι θα γινόταν, όμως, αν μπορούσαμε *εμείς* να ξοδέψουμε αυτά τα χρήματα; Αν μπορούσαμε να εκτρέψουμε ένα μέρος τους, νατσιμολογήσουμε από δω κι από κει από κυβερνήσεις και τράπεζες ή να δημιουργήσουμε μέσω ποσοτικής χαλάρωσης ένα τρισεκατομμύριο δολάρια και να το ξοδέψουμε πριν το προσέξει κανείς; Φανταστείτε τις δυνατότητες. Φανταστείτε τι θα μπορούσαμε να πετύχουμε. Άραγε, τι θα μπορούσε να κάνει ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (που έχει ετήσιο προϋπολογισμό μόλις 4,8 δισεκατομμύρια δολάρια) με ένα τρισεκατομμύριο δολάρια για τη θεραπεία και την παγκόσμια εκστρατεία εμβολιασμού για τον SARS-CoV-2; Ή αν η Διακυβερνητική Επιτροπή για την Κλιματική Αλλαγή (Intergovernmental Panel on Climate Change, IPCC), με ετήσιο προϋπολογισμό 200.000.000 δολάρια, έπαιρνε αυτά τα χρήματα και της έλεγαν να τα ξοδέψει για να περιορίσει τις αρνητικές επιπτώσεις από την υπερθέρμανση του πλανήτη; Ένα τρισεκατομμύριο δολάρια θα έκαναν δουλειά. Να τι πραγματεύεται αυτό το βιβλίο. Στην περίπτωση του κορονοϊού, είδαμε ότι τα χρήματα *μπορούν* να βρεθούν. Και τους μήνες των λοκντάουν και της κοινωνικής αποστασιοποίησης είδαμε ότι *μπορούν* να γίνουν πολιτισμικές αλλαγές. Μάλιστα αρχίζουμε να αποδεχόμαστε ότι αυτές οι αλλαγές *πρέπει* να γίνουν. Γράφοντας, σκεφτόμουν συχνά τον Λιν-Μανουέλ Μιράντα, που τραγουδούσε στο μιούζικαλ *Hamilton* «Δεν θα αφήσω να χαθεί η ευκαιρία που μου 'τυχε». Η ευκαιρία και η τύχη που μας προσέφερε ο κορονοϊός για

να μηδενίσει το κοντέρ μάς δίνουν πάτημα. Η νίκη του Τζο Μπáιντεν στις προεδρικές εκλογές του 2020 κάνει πιο εφικτές τις συγκλονιστικές αλλαγές.

Πρώτα, όμως, ας θέσουμε μερικούς κανόνες. Ξέρετε την ταινία *Το Χρήμα Φέρνει Τρέλα*; Ο χαρακτήρας που υποδύεται ο Ρίτσαρντ Πράιор πρέπει να ξοδέψει 30.000.000 δολάρια σε 30 μέρες για να κληρονομήσει μια περιουσία 300.000.000 δολαρίων, αλλά δεν επιτρέπεται στο τέλος να κατέχει περιουσιακά στοιχεία ούτε να χαρίσει τα χρήματα. Υπό τους κανόνες του Σχεδίου του Ενός Τρισεκατομμυρίου Δολαρίων, η δαπάνη πρέπει να αποσκοπεί με την ευρεία έννοια στη σωτηρία και της ανθρωπότητας και του πλανήτη. Το ποσό αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη βελτίωση της ποιότητας της ανθρώπινης ζωής, την προστασία και την αποκατάσταση του περιβάλλοντος, την προώθηση της επιστήμης και την αύξηση του συνόλου των γνώσεών μας, αλλά δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την ίδρυση ενός καινούριου κράτους, ούτε για να αποσταθεροποιήσει τα υπάρχοντα, ούτε να αξιοποιηθεί για στρατιωτικούς, μιντιακούς, πολιτικούς ή επενδυτικούς σκοπούς, στους οποίους περιλαμβάνονται και τα μέτρα τόνωσης της οικονομίας. Θα ήταν πειρασμός να αγοράσει κάποιος το κανάλι Fox News (αξία: 20 δισεκατομμύρια δολάρια) και να το μετατρέψει σε πολιτικά ανεξάρτητο ενημερωτικό οργανισμό ή να ξοδέψει δισεκατομμύρια κάνοντας λόμπινγκ για (ας πούμε) επενδύσεις στην ανανεώσιμη ενέργεια και υποστηρίζοντας πολιτικούς που είναι διατεθειμένοι να αντισταθούν στις βιομηχανίες ορυκτών καυσίμων. Θα μπορούσαμε, βέβαια, να χρησιμοποιήσουμε το τρισεκατομμύριο ως μοχλό πίεσης για τη θέσπιση φόρου στον

άνθρακα. Επίσης έπαιξα με την ιδέα να ιδρύσω μια θρησκεία. Ίσως μια άλλη φορά. Όμως ήθελα να κρατήσω το Σχέδιο του Ενός Τρισεκατομμυρίου Δολαρίων διαχειρίσιμο. Έχουμε ήδη αρκετή δουλειά να κάνουμε, έστω και με τον περιορισμό οι δαπάνες να αφορούν μόνο την προστασία του μέλλοντος της ανθρωπότητας και όλης της ζωής στη Γη.

Καθόμαστε σε έναν λόφο από χρήματα. Πλέουμε σε έναν ωκεανό χαρτονομισμάτων. Σε κάθε ένα από τα δέκα κεφάλαια που ακολουθούν, θα επιλέγω ένα τεράστιο σχέδιο –ή, συχνά, ένα σύνολο σχεδίων– και θα βλέπουμε πώς με ένα τρισεκατομμύριο δολάρια μπορεί να γίνει πραγματικότητα. Πρόκειται για μια προσωπική λίστα, έναν συνδυασμό λύσεων που αφορούν τα μεγαλύτερα και πιο πιεστικά προβλήματα του κόσμου, και για πράγματα τα οποία με συγκινούν, με συναρπάζουν και με ξεσηκώνουν. Είναι σχέδια τα οποία επεξεργάζονται οι κορυφαίοι επιστήμονες του κόσμου και προβλήματα που υπάρχει επιτακτική ανάγκη να λυθούν για το καλό του κόσμου.

Ο χρόνος κυλά. Πάμε να ξοδέψουμε.

Aritira - ከርገራ
- Djibuti - ጅቡቲ
- Sudan - ሶዳን
- Kēnia - ካኒያ
- Somalia - ሶማሊያ

Η ανθρωπότητα στο επόμενο σκαλοπάτι

ΣΚΟΠΟΣ: Να εξαλείψουμε την παγκόσμια φτώχεια. Πιο συγκεκριμένα, να ανεβάσουμε πάνω από το όριο φτώχειας τα εκατομμύρια ανθρώπων στον πλανήτη που ζουν σε παντελή ένδεια, να τα γλιτώσουμε από την παγίδα της φτώχειας και να τους εξασφαλίσουμε μια ζωή πάνω από το επίπεδο διαβίωσης των δύο δολαρίων ημερησίως.

Στην έρευνά μου για το βιβλίο, από τους δεκάδες ανθρώπους με τους οποίους μίλησα μόνο ένας –που τυχαίνει να είναι καθηγητής του Χάρβαρντ– αρνήθηκε να ακολουθήσει την αρχική ιδέα: να ξοδέψουμε τα χρήματα σε *πράγματα*. «Πρέπει να δώσετε τα χρήματα στους φτωχούς», είπε. «Ναι, αλλά είναι ένα πείραμα σκέψης», αντέτεινα. «Τι θα γινόταν αν *δεν μπορούσαμε να χαρίσουμε* και ήμαστε αναγκασμένοι να ξοδέψουμε τα χρήματα, για παράδειγμα, σε ένα επιστημονικό πρόγραμμα;» «Όχι, είναι σφάλμα από ηθικής πλευράς και πρέπει να τα δώσετε στους φτωχούς», επέμεινε. Θαρρείς και είχα τα λεφτά στην

τσέπη και ήμουν έτοιμος να τα ξοδέψω σε κάτι με το οποίο διαφωνούσε. Στην αρχή συγχύστηκα, ύστερα όμως σκέφτηκα: «Ωραία, για να δούμε». *Τι θα συνέβαινε αν τα χαρίζαμε όλα;*

Όταν ρωτάς αν πρέπει να μοιράσουμε έτσι απλά δημόσιο χρήμα, η απάντηση είναι συχνά: «Μα δεν θα τα σπαταλήσουν αυτοί οι άνθρωποι;». Βεβαίως, μπορεί και να τα σπαταλήσουν. Όμως το να αμφισβητούμε τον τρόπο που θα ξοδέψουν οι φτωχοί τα χρήματα είναι ουσιαστικά σαν να ρωτάμε αν θα έπρεπε έστω να προσπαθήσουμε να αυξήσουμε το εισόδημά τους. Και η απάντηση σ' αυτή την ερώτηση είναι αδιαμφισβήτητα «ναι». Καθώς βγαίνουμε από την κρίση που προκάλεσε ο κορονοϊός, ο τρόπος που ξαναφτιάχνουμε τον κόσμο θα πρέπει να είναι πράσινος και βιώσιμος, αλλά επίσης θα πρέπει να αμβλύνει τις ανισότητες, χωρίς αποκλεισμούς.

Ακόμα και με τις τεράστιες οικονομικές προκλήσεις της πανδημίας, ζούμε στην πλουσιότερη κοινωνία που έχει γνωρίσει ποτέ ο κόσμος. Οι πόροι μας, κι εδώ εννοώ τους πόρους μας ως κοινωνίας, όχι τα δικά μας ένα τρισεκατομμύριο δολάρια, που είναι πολύ περισσότερα από τους πόρους που διέθεταν ακόμα και οι πλουσιότεροι αυτοκράτορες, οι βασιλίσσες και οι ηγέτες του παρελθόντος και ξεπερνούν κατά πολύ τη φαντασία των περισσότερων από τα δισεκατομμύρια ανθρώπων που έχουν ζήσει ποτέ. Αν έχουμε τα μέσα, πρέπει να προσπαθήσουμε να βγάλουμε τους ανθρώπους από τη φτώχεια. Τόσο απλό είναι.

Ή, τουλάχιστον, φαντάζει απλό, μέχρι να προσπαθήσουμε να το κάνουμε. Να φτιάξουμε δρόμους; Συστήματα αποχέτευσης; Θα έπρεπε να επιδοτήσουμε την εκπαίδευση; Να δαπανήσουμε περισσότερα για την καλύτερη ιατρική περίθαλψη των

γυναικών και την προστασία της μητρότητας; Να βελτιώσουμε τη διατροφή του κόσμου; Μήπως να δίνουμε σε όλους τους φτωχούς μια αγελάδα, να ξεμπερδεύουμε;

Πράγματι, κάποια προγράμματα αρωγής όντως προσφέρουν βοοειδή σε κάποιους ανθρώπους. Μερικές φορές το αποτέλεσμα δεν είναι και το καλύτερο. Δεν θέλουν όλοι μια αγελάδα. Είναι δύσκολο να ταΐζεις και να ποτίζεις και να έχεις στέγη για μια αγελάδα. Οι άνθρωποι λένε: «Ακούστε, σας ευχαριστώ, αλλά μήπως θα μπορούσα να πάρω τα λεφτά που κόστισε η αγελάδα, για να αποφασίσω εγώ πώς θα τα ξοδέψω;». Οι αγελάδες, όπως θα έλεγαν οι οικονομολόγοι, δεν είναι ανταλλάξιμο αγαθό. Δεν είναι εύκολο να τις δώσεις και να πάρεις κάτι άλλο. Αφήστε που δεν είναι φιλικές προς το περιβάλλον.

Συχνά συμβαίνει το ίδιο με την αρωγή υπό τη μορφή τροφίμων ή ιατρικών εφοδίων. Οι σάκοι με αλεύρι και ζάχαρη είναι ευπρόσδεκτοι αν ξεσπάσει μεγάλος λιμός, όμως σε κάθε άλλη περίπτωση οι άνθρωποι θα προτιμούσαν σπόρους – ιδιαίτερα σπόρους καλλιεργειών κατάλληλων για τις τοπικές συνθήκες. «Ακόμα καλύτερα», λένε, «δώστε τα μας σε ρευστό». Αν δώσουμε κουνουπιέρες με καλοπροαίρετα προγράμματα αντιμετώπισης της ελονοσίας, οι άνθρωποι μπορεί τελικά να τις χρησιμοποιήσουν σαν δίχτυα για ψάρεμα. Μπορεί να είναι χρήσιμα, υπό τις κατάλληλες συνθήκες, τα πακέτα εκτάκτου ανάγκης με πάστα φιστικιού για τα υποσιτισμένα παιδιά, οι κουνουπιέρες για τα κρεβάτια, ακόμα και οι αντλίες για το πηγάδι του χωριού, αλλά και πάλι οι άνθρωποι θα προτιμούσαν τα λεφτά στο χέρι.

\$\$\$

Η ιδέα να δοθούν χρήματα όχι ακριβώς ως μορφή φιλανθρωπίας αλλά ως ένας βελτιωμένος τρόπος για να είναι λειτουργική μια κοινωνία έχει μακρά ιστορία. Ξεκινά με την ιδέα, που πρότεινε πρώτος ο Τόμας Πέιν το 1797, ότι οι γαιοκτήμονες θα έπρεπε να πληρώνουν φόρο κληρονομιάς που θα χρηματοδοτούσε ένα πρόγραμμα εξασφάλισης βασικού εισοδήματος για όλους. Με τα χρόνια, πολλοί άλλοι στοχαστές, συγγραφείς και πολιτικοί έπαιξαν με την ιδέα να λαμβάνουν όλοι οι πολίτες ένα καθορισμένο ποσό κάθε μήνα, ανεξαρτήτως του αν δούλευαν ή όχι. Το εκπληκτικό είναι ότι μια παρόμοια πρόταση, ο αρνητικός φόρος εισοδήματος, λίγο έλειψε να γίνει νόμος υπό την κυβέρνηση Νίξον το 1969, όμως την καταψήφισαν οι Δημοκρατικοί, που θεώρησαν τα ποσά πολύ χαμηλά.

Από τότε, η οικονομική ανισότητα στις ΗΠΑ έχει αυξηθεί δραματικά: ο οικονομολόγος Τομά Πικετί είπε ότι «είναι πιθανότατα μεγαλύτερη απ' ό,τι σε οποιαδήποτε άλλη κοινωνία οποιαδήποτε στιγμή του παρελθόντος, οπουδήποτε στον κόσμο».⁶ Οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής είναι το πλουσιότερο κράτος που γνώρισε ποτέ ο κόσμος, όμως έχει υψηλότερα επίπεδα φτώχειας από κάθε άλλη δυτική δημοκρατία. Τι θα είχε συμβεί αν ο Νίξον είχε καταφέρει να περάσει το νομοσχέδιο αρνητικής φορολογίας εισοδήματος από τη Βουλή; (Το παιχνίδι του «τι θα συνέβαινε αν» είναι μάταιο –προσωπικά συχνά επιστρέφω στο «τι θα συνέβαινε αν» στην περίπτωση της επανακαταμέτρησης στη Φλόριντα το 2000, που έφερε τον

Τζορτζ Γ. Μπους στην προεδρία–, όμως το «τι θα συνέβαινε αν» του Νίξον είναι εξίσου συναρπαστικό και απελπιστικό.)

Ακόμα και πριν χτυπήσει ο κορονοϊός, η ιδέα του ΚΒΕ –του καθολικού βασικού εισοδήματος– είχε προταθεί για δοκιμαστική εφαρμογή από ένα ποικιλόμορφο φάσμα υποστηρικτών, όπως ο Τσαρλς Μάρει του δεξιού Αμερικανικού Ινστιτούτου Επιχειρηματικότητας, ο Μαρκ Ζούκερμπεργκ, ο Τλον Μασκ, η Χίλاري Ρόνταμ-Κλίντον και το κίνημα Black Lives Matter. Όταν η πανδημία άλλαξε τον κόσμο, το αίτημα υπέρ του ΚΒΕ αναζωπυρώθηκε. Το εγγυημένο εισόδημα, λένε οι υπερασπιστές του, θα μετρίαζε τις οικονομικές επιπτώσεις του ιού, θα επιβράδυνε ακόμα και την εξάπλωσή του, επειδή πολλοί εργαζόμενοι δεν θα ήταν υποχρεωμένοι να πηγαίνουν στις δουλειές τους άρρωστοι. Στην Ιρλανδία δόθηκαν κάποια ποσά τύπου ΚΒΕ σε ανθρώπους που έμειναν άνεργοι εξαιτίας της πανδημίας⁷ και στις ΗΠΑ δόθηκε εφάπαξ επίδομα 1.200 δολαρίων σε εκατομμύρια πολίτες. Η βουλευτίνα Αλεξάνδρια Οκάσιο-Κορτές είδε την κρίση ως ευκαιρία και ζήτησε να επανεξεταστεί το μέτρο του ΚΒΕ.⁸ Η υποστήριξη του ΚΒΕ ενισχύθηκε μετά τα αποτελέσματα που προέκυψαν έπειτα από μια δοκιμαστική περίοδο εφαρμογής του στη Φινλανδία τα έτη 2017 και 2018, όπου 2.000 άτομα έλαβαν μηνιαία επιδόματα, άνευ προϋποθέσεων, ύψους 560 ευρώ. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι άνθρωποι που έλαβαν τα επιδόματα δούλεψαν τη συγκεκριμένη διετία έξι μέρες *περισσότερο* από μια ομάδα ελέγχου 173.000 ατόμων με τυπικά επιδόματα ανεργίας και ότι όσοι έλαβαν το ΚΒΕ επίσης έφτασαν σε καλύτερα επίπεδα οικονομικής ευημερίας και πνευματικής υγείας.

Όμως το ΚΒΕ είναι ακριβό. Ο επιχειρηματίας Άντριου Γιανγκ, υποψήφιος στις προεδρικές εκλογές των ΗΠΑ το 2020, πρότεινε μηνιαίο επίδομα 1.000 δολαρίων σε όλους τους ενήλικες Αμερικανούς. Είναι καλή ιδέα, όμως θα κόστιζε 2,8 τρισεκατομμύρια ετησίως, με τις συνολικές ετήσιες δαπάνες της ομοσπονδιακής κυβέρνησης να είναι μόνο 4 τρισεκατομμύρια, οπότε είναι δύσκολο να φανταστούμε πώς θα μπορούσε να εφαρμοστεί. Και προφανώς δεν κάνει για εμάς. Οι τσέπες μας ξεχειλίζουν, αλλά δεν διαθέτουμε αρκετά χρήματα για να ξεκινήσουμε ένα πρόγραμμα καθολικού εισοδήματος στις ΗΠΑ, πόσο μάλλον σ' ολόκληρο τον κόσμο. Έτσι, αν θέλουμε να χαρίσουμε τα λεφτά μας, πρέπει να σκεφτούμε με διαφορετικό τρόπο.

Ας τα λογαριάσουμε πρόχειρα. Αν μοιράσουμε εξίσου το ένα τρισεκατομμύριο στα 7,7 δισεκατομμύρια του παγκόσμιου πληθυσμού, κάθε άνθρωπος θα πάρει το ποσό των 130 δολαρίων, το οποίο δεν θα αλλάξει τη ζωή του (των περισσοτέρων τουλάχιστον). Μια από τις μεγάλες αντιρρήσεις για την εφαρμογή του καθολικού βασικού εισοδήματος είναι ότι οι άνθρωποι ξεκινούν έχοντας διαφορετικά ποσά στη διάθεσή τους. Αν εφαρμόζαμε το σχέδιο των 1.000 δολαρίων, θα δίναμε αυτό το ποσό στους φτωχούς, αλλά επίσης και στους δισεκατομμυριούχους. Έτσι, για λόγους απλοποίησης και αποτελεσματικότητας, ας αποκλείσουμε τους ανθρώπους των ανεπτυγμένων χωρών από τους υπολογισμούς μας. Η λογική με την οποία το θέτω –κάθε άλλο παρά αφεγάδιαστη– είναι ότι οι άνθρωποι που υποφέρουν από τη φτώχεια στις ΗΠΑ και στη Δυτική Ευρώπη συνήθως δεν πεθαίνουν από υποσιτισμό και ασθένειες. Δεν

θέλω να υποτιμήσω τη φτώχεια στις δυτικές χώρες. Παραδείγματος χάριν, η φτώχεια στις ΗΠΑ υπολογίζεται σύμφωνα με το εισόδημα του νοικοκυριού πριν από τη φορολογία, κι αν μια τετραμελής οικογένεια βγάξει 24.339 δολάρια, ή λιγότερα, κατατάσσεται στις φτωχές. Αυτό αφορά περίπου 40.600.000 ανθρώπους. Στις ΗΠΑ υπάρχουν υποσιτισμός και ασθένειες που μειώνουν το προσδόκιμο ζωής, αλλά δεν υπάρχει λιμοκτονία, όπως σε κάποια μέρη της Αφρικής και της Νότιας Ασίας, ενώ την ίδια στιγμή η χώρα έχει 607 δισεκατομμυριούχους.⁹

Φυσικά, στις μέρες μας υπάρχουν δισεκατομμυριούχοι παντού. Ο πλουσιότερος άνθρωπος στη Νιγηρία, ο Αλίκο Ντανγκότε, έχει περιουσία 10,4 δισεκατομμυρίων δολαρίων. Όμως η έκταση της φτώχειας στη Νιγηρία είναι τέτοια που, ακόμα κι αν ο Ντανγκότε αποφάσιζε ένα πρωί –ίσως αφού τον είχε επισκεφθεί το Φάντασμα των Μελλοντικών Χριστουγέννων– να χαρίσει όλα τα χρήματά του στους φτωχούς της χώρας του, η κίνησή του δεν θα έφερνε ιδιαίτερο αποτέλεσμα. Στη Νιγηρία υπάρχουν 90.000.000 άνθρωποι σε κατάσταση ακραίας φτώχειας, επομένως ο καθένας τους θα έπαιρνε 115 δολάρια από τον πλούτο του Ντανγκότε. Ο πλουσιότερος άνθρωπος στην Ινδία είναι ο Μουκές Αμπάνι, με περιουσία περίπου 56 δισεκατομμυρίων δολαρίων (τα χρήματα προέρχονται από το πετρέλαιο).¹⁰ Και πάλι, ακόμα κι αν στον Αμπάνι ερχόταν μια παρόρμηση αλά Ζούκερμπεργκ να χαρίσει το 99% του πλούτου του, δεν θα έλυne το πρόβλημα φτώχειας στη χώρα του. Στη συνέχεια του βιβλίου θα επανέλθουμε στο τι μπορούν να κάνουν οι δισεκατομμυριούχοι αν ξαφνικά «κολλήσουν» φιλανθρωπία, αλλά για τους σκοπούς αυτού του κεφαλαίου

φαίνεται ξεκάθαρα ότι το πρόβλημα της ανακούφισης από τη φτώχεια στον αναπτυσσόμενο κόσμο είναι μεγαλύτερο από τη φτώχεια που υπάρχει στη Δύση. Κάπου, λοιπόν, θα πρέπει να χαράξουμε μια διαχωριστική γραμμή.

Αν αποκλείσουμε τους ανθρώπους των ανεπτυγμένων χωρών και διαιρέσουμε το ένα τρισεκατομμύριο εξίσου, και πάλι αντιστοιχούν μόνο 161 δολάρια σε κάθε άνθρωπο. Στη συνέχεια, λοιπόν, ας αποκλείσουμε τους ανθρώπους που κερδίζουν πάνω από ένα ορισμένο ποσό. Σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα, περίπου το 10% του παγκόσμιου πληθυσμού, ή 760 εκατομμύρια άνθρωποι, βγάζουν δύο δολάρια τη μέρα ή λιγότερο. (Αυτό το ποσοστό, παρεμπιπτόντως, το ποσοστό των ανθρώπων σε ακραία φτώχεια, είναι το χαμηλότερο στην ανθρώπινη ιστορία.)

Αν διαιρέσουμε το ένα τρισεκατομμύριό μας εξίσου μεταξύ αυτών των 760.000.000 ανθρώπων, ο καθένας θα πάρει 1.315 δολάρια. Καλό ποσό, όπως και να το δεις, χρήματα που θα αλλάξουν τη ζωή σας αν ζείτε σε ακραία φτώχεια. Μπορούμε πραγματικά να το κάνουμε; Με βασανίζει η ευθύνη τού να έχουμε όλα αυτά τα χρήματα· δεν θα ήταν ανεύθυνο και σπάταλο αν τα σκορπούσαμε έτσι;

\$\$\$

Φαίνεται ότι κάποιοι φιλανθρωπικοί οργανισμοί και έρευνες χρηματοδοτούμενες από κράτη έχουν εξετάσει αυτό ακριβώς το σενάριο – μάλιστα πληθαίνουν οι ενδείξεις ότι η μετάγγιση ρευστού είναι ο πιο αποτελεσματικός και αποδοτικός τρόπος

για να ξεφύγουν οι άνθρωποι από τη φτώχεια. Φιλανθρωπικοί οργανισμοί, όπως το Δώστε Απευθείας (Give Directly), καθώς και πολιτειακές κυβερνήσεις, με πολιτικές κοινωνικής πρόνοιας, έχουν δοκιμάσει ένα φάσμα διαφορετικών μεθόδων.

Μερικές φορές οι άνθρωποι απλώς παίρνουν χρήματα με τη μορφή ενός εφάπαξ ποσού· ή ίσως να λαμβάνουν ένα μικρότερο επίδομα κάθε μήνα επί ένα έτος – ή επί μεγαλύτερο χρονικό διάστημα. Μερικές φορές τα χρήματα δίνονται άνευ όρων, άλλες φορές η καταβολή συνοδεύεται από απαραίτητες οδηγίες – παραδείγματος χάριν, πρέπει να δαπανηθεί για την εκπαίδευση των παιδιών. Μερικές φορές τα χρήματα τα παίρνουν όλοι οι κάτοικοι ενός χωριού· άλλα πειράματα έχουν εξετάσει τι συμβαίνει όταν τα παίρνουν μόνο οι γυναίκες.

Ας δούμε τι είναι γνωστό. Πρώτον, το κλασικό ερώτημα: Μήπως οι άνθρωποι σπαταλήσουν τα λεφτά;

Αν οι φτωχοί μπορούν να βασίζονται σε ένα εισόδημα άνευ όρων, λένε οι αμφισβητίες, τότε απλώς θα τα παίξουν στον τζόγο και θα τα ξοδέψουν άσκοπα. Θα τα σπαταλήσουν στο ποτό ή στα τσιγάρα ή σε άλλες αταξίες που οι οικονομολόγοι αποκαλούν «αγαθά-πειρασμοί». Είναι κοινώς αναμενόμενο. Στην Κένυα, οι συνεισφέροντες σε μια φιλανθρωπία εκδήλωσαν την ανησυχία τους ότι τα χρήματα θα ξοδεύονταν άσκοπα στην κατανάλωση αλκοόλ. Στη Νικαράγουα, ένας κυβερνητικός αξιωματούχος ισχυρίστηκε ότι «οι άντρες περιμένουν να γυρίσουν οι γυναίκες τους για να τους πάρουν τα λεφτά και να τα ξοδέψουν στο ποτό».¹¹ Θα μπορούσαμε να θυμηθούμε την πλάνη του ψυχολόγου που είχε αναφέρει ο Γουίλιαμ Τζέιμς: την προβολή των δικών μας ανησυχιών πάνω στους άλλους.

Είτε είναι πλάνη είτε όχι, η ανησυχία είναι διαδεδομένη και αποτελεί έναν από τους λόγους που οι οργανισμοί που θέλουν να βοηθήσουν υποστηρίζουν τις φτωχές και με περιβαλλοντικά προβλήματα κοινότητες με αγαθά και υπηρεσίες αντί για μετρητά. Στελέχη της Παγκόσμιας Τράπεζας, αντί να κάθονται στην Ουάσινγκτον και να σηκώνουν τους ώμους όταν έρχονται αντιμέτωποι με το ζήτημα αυτό, αποφάσισαν να εξετάσουν τις πραγματικές συνέπειες της προσφοράς ρευστού – για να δουν τι πραγματικά συμβαίνει όταν δίνονται χρήματα στους ανθρώπους. Η Παγκόσμια Τράπεζα ανέλυσε λεπτομερώς 30 μελέτες για την παροχή χρημάτων στα φτωχά νοικοκυριά της Λατινικής Αμερικής, της Ασίας και της Αφρικής.

Τα αποτελέσματα της έκθεσης έδειξαν ότι σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις τα χρήματα δεν «σπαταλήθηκαν» σε επιπόλαιους ή τρυφηλούς πειρασμούς και ότι συχνά οι άνθρωποι δαπανούσαν *λιγότερα* σε πειρασμούς όταν λάμβαναν τα επιπλέον χρήματα.¹² Οι συντάκτες της, ο Ντέιβιντ Ίβανς και η Άννα Πόποβα, συμπέραναν ότι υπάρχουν ισχυρές ενδείξεις ότι οι παροχές σε χρήμα δεν σπαταλώνται σε τσιγάρα ή αλκοόλ. «Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις μας από το Περού», παραδέχονται, «οι αποδέκτες είναι πιθανότερο να αγοράσουν ψητό κοτόπουλο από κάποιο εστιατόριο ή μερικές σοκολάτες αμέσως μόλις λάβουν τα χρήματα». Ο Ίβανς και η Πόποβα θέλουν να πιστεύουν ότι ακόμα και οι πιο πουριτανοί υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής δεν θα αρνούσαν στους φτωχούς μια σοκολάτα.

Ωραία λοιπόν, άρα τα χρήματα δεν σπαταλώνται. Αλλά, αν είναι να δώσουμε όλα τα λεφτά μας, θέλουμε να βεβαιωθούμε ότι θα πιάσουν τόπο. Ότι θα αλλάξουν οριστικά τη ζωή των ανθρώπων, ότι δεν θα τους στηρίζουν απλώς για έναν χρόνο, αλλά, αντιθέτως, θα τους βάλουν σε μια νέα πορεία. Υπάρχουν μελέτες και για αυτό επίσης.

Έκανα ένα επιπόλαιο αστεϊάκι για τις αγελάδες προηγουμένως – για τα προγράμματα που χαρίζουν αγελάδες. Αυτό οφειλόταν εν μέρει σε πρωτοβουλίες όπως το Πρόγραμμα Ενοποιημένης Αγροτικής Ανάπτυξης (Integrated Rural Development Program, IRDP) της Ινδίας, που επικρίθηκε για αναποτελεσματική και πρόχειρα επιλεγμένη διανομή αγελάδων. Να όμως ένα πρόγραμμα που πέτυχε. Μια μεγάλη τυχαιοποιημένη μελέτη στο Μπαγκλαντές συμπεριέλαβε πάνω από 21.000 νοικοκυριά σε 1.300 από τα φτωχότερα χωριά της χώρας, σε διάστημα άνω των επτά ετών. Σε πολλά από αυτά τα χωριά οι φτωχότερες γυναίκες έχουν μόνο δύο επιλογές αν θέλουν να κερδίσουν χρήματα, την εποχική χειρωνακτική απασχόληση στα χωράφια ή να εργαστούν ως υπηρέτριες. Αυτές οι δουλειές αποφέρουν, αντιστοίχως, περίπου 0,34 και 0,27 δολάρια την ώρα. Ένα σκαλί πιο πάνω στην κλίμακα της φτώχειας βρίσκονται οι γυναίκες που εκτρέφουν ζώα, κάτι που αποφέρει 0,72 δολάρια την ώρα. Εφόσον οι χειρωνακτικές εργασίες είναι εποχικές, οι γυναίκες που διαθέτουν μόνο αυτή την επιλογή δουλεύουν δύο μήνες λιγότερους ανά έτος, κάτι που συντηρεί τη φτώχεια τους. Είναι ένα παράδειγμα της παγίδας φτώχειας που βλέπουν σ' ολόκληρο τον κόσμο οι ερευνητές και οι εργαζόμενοι στα προγράμματα αρωγής.